

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 09.10.2018
Kabul Tarihi / Date Accepted : 11.02.2019
Yayın Tarihi / Date Published : 11.03.2019

<https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-468668>

SEVİM AK'IN ESERLERİNDE SÖZ VARLIĞI UNSURLARI*

Keziban TEKŞAN¹, Enes ÇİNPOLAT², Burak ÇELENK³, Tuğçe GÜNEŞ⁴

ÖZ

Çalışmanın amacı, yazar Sevim Ak'ın çocuk kitaplarında bulunan kalıplaşmış söz varlığı öğelerini (atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler) tespit etmek ve dilimizin söz varlığı zenginliğini nasıl yansıttığını incelemektir. Bu çalışma, nitel araştırma geleneğine bağlı bir doküman inceleme çalışmasıdır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın veri kaynağını Sevim Ak'ın yazmış olduğu beş kitap (Vanilya Kokulu Mektuplar, Sıcak Çikolatalı Yolculuklar, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Uçurtmam Bulut Şimdi, Çilekli Dondurma) oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda incelenen beş kitapta 1202 kalıplaşmış söz varlığı öğesi tespit edilmiştir. Kitaplarda bulunan kalıplaşmış söz varlığı öğelerinden 4'ü atasözü, 625'i deyim, 501'i ikileme, 72'si kalıp sözlerdir. Bu sonuçlara göre incelenen kitapların dilimizin anlatım imkân ve ayrıntılarını aktarmada zengin olduğu söylenebilir. Ayrıca, kitapların anlatımlarında sade bir dil tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sevim Ak, söz varlığı, çocuk edebiyatı.

VOCABULARY ELEMENTS IN SEVİM AK'S BOOKS

ABSTRACT

Purpose of the research is to identify the formulaic vocabulary elements (proverbs, idioms, reduplications, mold words) in the child books of author Sevim Ak and examine how they reflect the richness of vocabulary. This study is a document review study based on the tradition of qualitative research. Descriptive analysis method was used to analyze the data. The data source of the research is the five child books (Vanilya Kokulu Mektuplar, Sıcak Çikolatalı Yolculuklar, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Uçurtmam Bulut Şimdi, Çilekli Dondurma) written by Sevim Ak. As a result of the research, 1202 formulaic vocabulary items were found in five child books examined. Of the formulaic vocabulary items found in books, 4 are proverbs, 625 are idioms, 501 are reduplications, and 72 are mold words. It can be said that according to these results the books that analyzed are rich in conveying the details and possibilities of expression of our language. In addition, a simple language is preferred in the narratives of the books.

Keywords: Sevim Ak, vocabulary, children's literature.

* Bu çalışma, 2-4 Kasım 2017 tarihinde düzenlenen 9. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, kezibanteksan@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-5768-0022>

² Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, enescinpolat@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-3411-4300>

³ Yüksek Lisans Öğr., Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, celenkburak4777@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-8424-4891>

⁴ Yüksek Lisans Öğr., Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, tgc.gns@hotmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-3251-1027>

1.GİRİŞ

Çocuklar, erken çocukluk döneminden itibaren kendilerini ifade etmeye çalıştıkları bir süreç içine girerler. Bu süreç kendilerini en iyi şekilde ifade edebilecekleri düzeye ulaşana kadar yanlışlıklar içerse de zamanla doğru, anlaşılır ve estetik bir hal alabilir. Bu durum çocuğun dili kullanabilme becerisiyle yakından ilişkilidir. Doğumundan on bir yaşlarına kadar somut düşünen çocuk, soyut düşünme yetisine ulaştığında karşısında sembollerle kurulu bir dünya bulur (Şimşek, 2016). Bu semboller vasıtasıyla çocuk, edebiyat içerisinde var olan somut ve soyut unsurların eşdeğerlerini ve bağlantılarını kavrayarak zihinsel gelişim sürecini de hızlandırır. Gelişim sürecindeki çocuğun algılama ve anlamlandırma seviyesini ön planda tutarak aynı zamanda duygu ve düşünce dünyasına hitap etmeyi amaçlayan tüm uğraşlar çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilir. Doğal gelişim süreci içerisinde olan çocukların temel ihtiyaçlarının yanında birtakım ruhsal ihtiyaçları da bulunmaktadır (Oğuzkan, 2013). Çocuğun bu ihtiyaçlarını karşılamada çocuk edebiyatı ürünleri kapsayıcı rolünü oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatı, tüm bu tasarım aşamasında çocuğa karakter ve kimlik kazandırmakta önemli bir rol oynamaktadır.

Yazılı ve görsel uyarıları, anlatım dilinin imkânlarıyla çocuğa göre bir kurgu içerisinde sunabilen kitaplar, erken dönemden başlayarak çocukları sanatçı kişiliği ile tanıştıran görsel ve dilsel uyarınlardır (Sever, 2015). Çocuklara kitaplarda geçen tüm estetik öğelerin varlığını ve ana dilinin anlatım güzelliğini hissettirmek ancak kitapların çocukların hayatlarında olmasıyla mümkündür. Çocuklar ve gençler için üretilen edebî ürünler çocuk ve genç okurları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilmeli, onlara okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlendirebilmeli ve onları edebiyat ve sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyarın konumuna getirebilmelidir (Gültekin, 2011). Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların daha kaliteli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmektedir. Ayrıca bu ürünler Türkçenin anlatım gücünü yansıtarak dil bilinci ve duyarlılığı kazandırmaya yardımcı olmaktadır (Sever, 2017). Çocuklar bu eserler aracılığıyla ana dillerinin söz varlığıyla karşılaşma imkânı bulabilmektedirler.

Söz varlığı; bir dile ait sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişleri kapsamaktadır (Aksan, 2002). Bu dil unsurlarının içerisinde yer alan atasözü, deyim, ikileme, özdeyiş ve kalıp sözler kalıplaşmış dil unsurlarını oluşturmaktadır. Söz konusu kalıplaşmış dil unsurları kültürün, dilin, yaşayışların, duyuş ve düşünüş biçimlerinin bir yansıması durumundadır. Edebi nitelikli çocuk kitapları da, ana dilinin söz varlığını çocuklara tanıtan, dilin anlam yapısını, özelliklerini, anlatım gücünü örneklendiren bir araç olarak çocukların karşılaştıkları basılı ilk kaynaklardandır. Bu kitaplar, çocuğa göre durumlar oluşturarak Türkçenin anlatım gücünü yansıtmalı, söz varlığı öğelerini örneklendirmelidir (Sever, 2017). Bu sayede erken yaşlarla birlikte anadilinin söz varlığı öğelerini içeren, nitelikli ürünlerle karşılaşan çocuğun duygu ve düşünce dünyası gelişir (Özbaşı, 2016).

Çalışma kapsamında ele alınan kalıplaşmış dil birimlerine aşağıda değinilmiştir:

Deyim: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (TDK, 2005: 517). Korkmaz’a (1992: 43) göre ise “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeğidir.” Bu tanımlar dâhilinde deyimlerin, bir dilin söz varlığı içinde özellikle o dile özgü anlatım yollarının en tipik taşıyıcıları oldukları, dilde çekici anlatım özellikleri taşıdıkları, kelimelerin çoğu kez gerçek anlamından uzaklaştığı kalıpları içerdikleri söylenebilir.

Atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005). Korkmaz’a (1992: 15) göre “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla aynı dünya görüşünden oluşan genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz.” Aksoy (2017) ise atasözleri için “Geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, tutumlarını belirtir, bize yol gösterirler. Bir atasözleriyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir.” diyerek toplum tarafından temel öge olarak kabul edildiğini belirtir.

İkileme: İkileme; anlama güç katmak amacıyla bir birimi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005).

Kalıp Sözler: Kalıp sözler, tıpkı deyimler ve atasözleri gibi yaşanan toplumun kültürüne ulaşmayı sağlayan bir araçtır. Çünkü kalıp sözler, toplumun kültürüne ışık tutmakta, gelenek ve göreneklerini, onun inançlarını, toplumsal ilişkilerini göstermektedir (Aksan, 1996: 201).

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yazar Sevim Ak'ın eserlerindeki söz varlığı öğelerinden kalıplaşmış dil birimlerini belirlemek ve bu öğeleri sayısal verilerle sunup değerlendirmektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Sevim Ak, Türk çocuk edebiyatında uzun yıllardır yer almaktadır. Yazarın kitaplarının basım sayılarının yüksek olması dolayısıyla çok okunduğu düşünülmektedir. Çocuk okurların bu denli ilgi gösterdiği bir yazarın eserlerinin Türk dilinin zenginliklerini sezdirmede büyük öneme sahip olduğu düşünüldüğü için çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma nitel araştırma türleri içerisinde yer alan bir doküman analizi çalışmasıdır (Sönmez ve Alacapınar, 2013). Doküman analizi hem basılı hem de web tabanlı bilgi ve belgelerin sistematik bir şekilde ele alınmasını, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.2. Çalışma Materyalleri

Çalışmanın materyallerini, Sevim Ak'ın 25 basımı geçen beş kitabı oluşturmaktadır. Bu kitaplarla ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1.

İncelenen Kitaplara Ait Künye Bilgileri

#	Kitap İsmi	Yayıncı	Sayfa Sayısı	Basım Yılı
1	Çilekli Dondurma (ÇD)	Can Yayınları	120	2009
2	Sıcak Çikolatalı Yolculuklar (SÇY)	Can Yayınları	208	2010
3	Uçurtmam Bulut Şimdi (UBŞ)	Can Yayınları	88	2003
4	Vanilya Kokulu Mektuplar (VKM)	Can Yayınları	128	2002
5	Babamın Gözleri Kedi Gözleri (BGKD)	Can Yayınları	104	2002

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analizde incelenen veriler önceden belirlenen kategorilere göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analizde temel amaç var olan durumu doğrudan aktarmak ve tanımlamak, verileri düzenli ve yorumlanmış bir şekilde aktarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

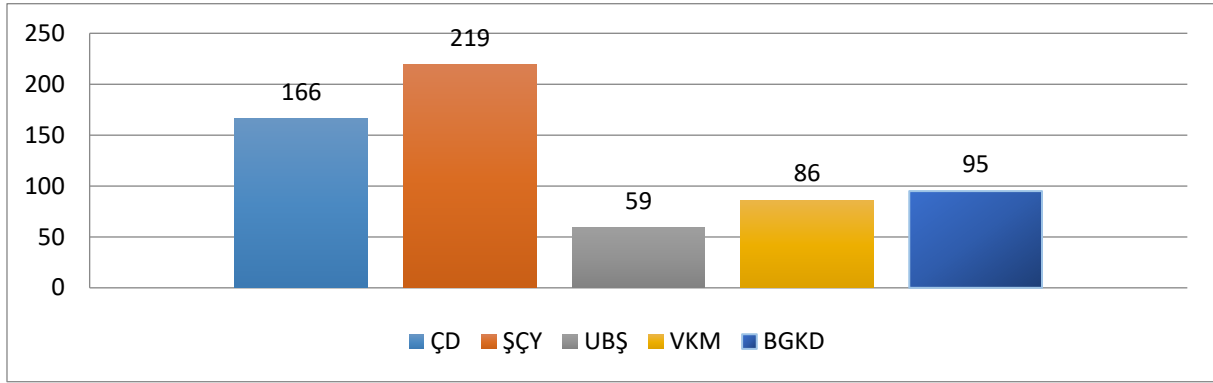
Araştırmada ana kategori kalıplaşmış söz varlığı unsurlarıdır. Bu unsurlar şu alt kategoriler halinde ele alınmıştır:

- Deyim
- İkilime
- Kalıp Söz
- Atasözü

3. BULGULAR

Bulgular kısmında, incelenen eserlerde söz varlığı unsurları ayrı ayrı belirlenip sınıflandırılmıştır. Veriler ayrıntılı olarak grafiklere dökülmüş ve söz varlığı unsurlarına ait örneklerle gösterilmiştir.

3.1. Deyimlere İlişkin Bulgular

Grafik 1. İncelenen kitaplarda kullanılan deyim sayıları

İncelenen kitaplarda toplam 625 deyim kullanıldığı tespit edilmiş ve grafik 1’de gösterilmiştir.

Kitaplarda gerçek anlamda kullanılan 154 deyim vardır. Bu deyimlere örnekler aşağıda sunulmuştur:

“peşini bırakmamak, silip süpürmek, nefesini tutmak, iştahı kesilmek, avaz avaz bağırarak, ağzına kadar dolu olmak, yerine getirmek, dizinin dibinde oturmak, kapı kapı dolaşmak, yan yana dizilmek, burun buruna gelmek, donup kalmak, başına üşüşmek, sabahı sabah etmek, kırıp dökmek, peşinden gitmek, avucu kaşınmak, ağzını açmamak, yarı yolda bırakmak, boylu boyunca, gözleri dolmak”

Kitaplarda mecaz anlamda kullanılan 495 deyim vardır. Bu deyimlere örnekler aşağıda sunulmuştur:

“kılı kırk yarmak, içini dökmek, göz hapsine almak, dört dönmek, dert yanmak, canını okumak, göz atmak, yüz vermemek, aklını kaçırmak, yola düşmek, içi açılmak, gözü takılmak, kafa patlatmak, dikkat kesilmek, gönlünü almak, gözlerini alamamak, akıllı bozmak, dört dönmek, gözünü almak, göz gezdirmek, kanı kaynamak, merak sarmak, kendini yiyip bitirmek, iple çekmek, ağzını bıçak açmamak, ağız birliği etmek, üstü kapalı konuşmak”

Üç kelimedenden oluşan 128 deyim vardır. Bu deyimlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“maskaralık peşinde koşmak, ağız kulaklarına varmak, ümidi boşa çıkmak, elinden geleni yapmak, kendine çeki düzen vermek, burun buruna gelmek, efil efil esmek, bas bas bağırarak, kapı kapı dolaşmak, delik deşik etmek, katıla katıla gülmek, göz gözü görmemek, yan yana dizilmek, eli ayağına dolanmak, bir çırpıda yapmak, yan gelip yatmak, işi yolunda gitmek, sabahı sabah etmek, işin içinden çıkamamak, nefes nefese kalmak, ayağı yerden kesilmek, eli ayağı dolaşmak, tutunacak dalı olmamak, işin içinden çıkamamak”

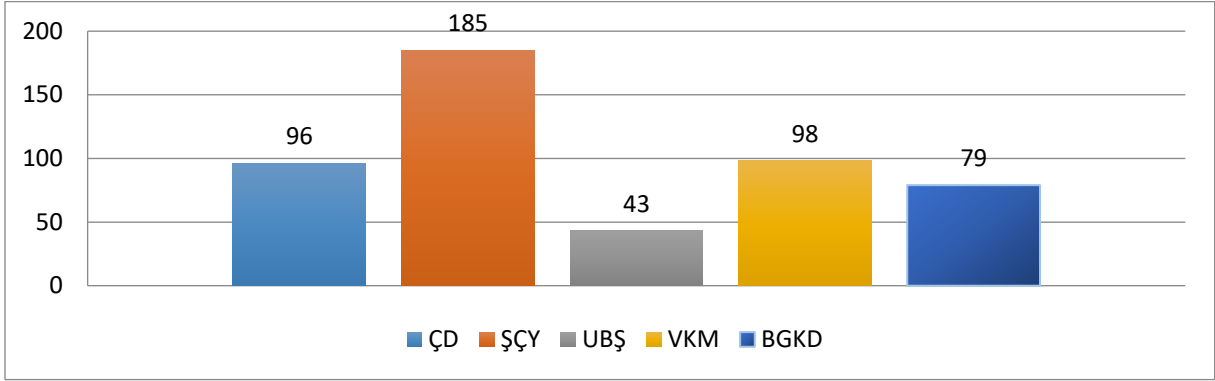
Dört kelime ve fazlasından oluşan 27 deyim bulunmaktadır. Bu deyimlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“bacak kadar boyu olmak, saman altından su yürütmek, bir eli yağda bir eli balda olmak, beşlik simit gibi, su gibi akıp gitmek, kime niyet kime kismet, tam on ikiden vurmak, pabucu dama atıldı, kan ter içinde kaldı, avazı çıktığı kadar bağırarak, soluğu bir şeyin yanında almak, elini kolunu sallayarak gelmek, ağzında bakla ıslanmamak, göz açıp kapayıncaya kadar, gözleri fal taşı gibi açılmak, tüyleri diken diken olmak, ağız kulaklarına varmak, gözleri fal taşı gibi açılmak”

Duyu organlarından yararlanılarak oluşturulan 145 deyim vardır. Bu deyimlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“yüzünü ekşitmek, yüzünü göstermemek, ağız birliği etmek, yüz vermemek, burnunun dibinde olmak, ağız kulaklarına varmak, göz atmak, kafası almamak, gözüne çarpmak, gözü takılmak, yüz yüze gelmek, ağzında gevelemek, gözlerini alamamak, göz gözü görmemek, yüzüne gözüne bulaştırmak, ağzından almak, burnunda tütmek, küçük dilini yutmak, yüz vermemek, göz atmak, yüz tutmak, can kulağı, ağzından bal damlamak, burun kıvırmak, ağzını açmamak, kulak asmamak, gözleri dalmak”

3.2. İkilemelere İlişkin Bulgular

Grafik 2. İncelenen kitaplarda kullanılan ikileme sayıları

Grafik 2’de incelenen kitaplarda toplam 501 ikileme bulunduğu görülmektedir.

Eserlerde yer alan ikilemelerden aynı kelimenin tekrarı ile oluşturulan 374 ikileme vardır. Bu ikilemelere ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

“sıra sıra, geze geze, zıp zıp, hin hin, uzun uzun, bön bön, basa basa, buram buram, sıkı sıkı, uzul usul, civıl civıl, tatlı tatlı, tek tek, uzun uzun, alev alev, boy boy, dalgın dalgın, pişkin pişkin, sık sık, kara kara, uzun uzun, usul usul, tikiş tikiş, sürüye sürüye, kolay kolay, geri geri, sık sık”

Zıt anlamlı ve olumsuz kelimelerden oluşan 19 ikileme bulunmaktadır. Bunlara ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

“vakitli vakitsiz, doğar doğmaz, içi dışı, oraya buraya, tanıdık tanımadık, gece gündüz, duyar duymaz, sağa sola, doğar doğmaz, az çok, gelip geçmek, ora bura, uyanır uyanmaz, istekli isteksiz, gelen geçen, yanıp sönen”

Yakın anlamlı kelimelerin oluşturduğu 35 ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemeler aşağıda sunulmuştur:

“güle oynaya, püskürte sıçrata, yemeden içmeden, hoplaya zıplaya, döke saç, üstüne başına, saçını başını, eğip bükme, salkım saçak, deli dolu, derleyip toplamak, ara sıra, evirip çevirmek, bağıra çağıra, sessiz sedasız, orası burası, derme çatma, dönüp dolaşıp, ara sıra, bağıra çağıra, yıkık dökük, huyu suyu, saç başı, doğru dürüst, hoplayıp zıplayıp”

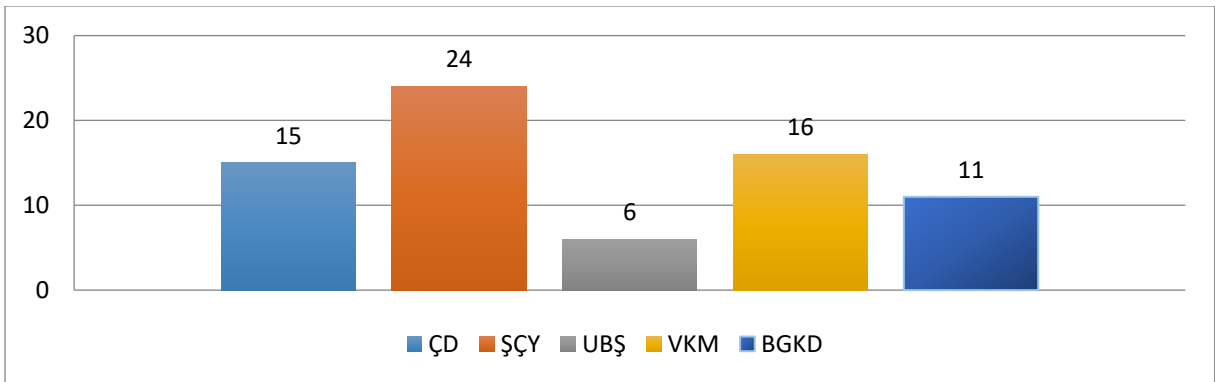
Bir kelimesi anlamlı diğeri anlamsız 10 ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemeler aşağıda sunulmuştur:

“sus pus, para mara, hastalık mastalık, haşır neşir, yorgun argın, ufak tefek”

İki kelimesi de anlamsız olan 17 ikileme kullanılmıştır. Bunlara ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

“eciş bücüş, paldır küldür, allak bullak, apar topar, katır kutur, ıvır zıvır”

3.3. Kalıp Sözlere İlişkin Bulgular

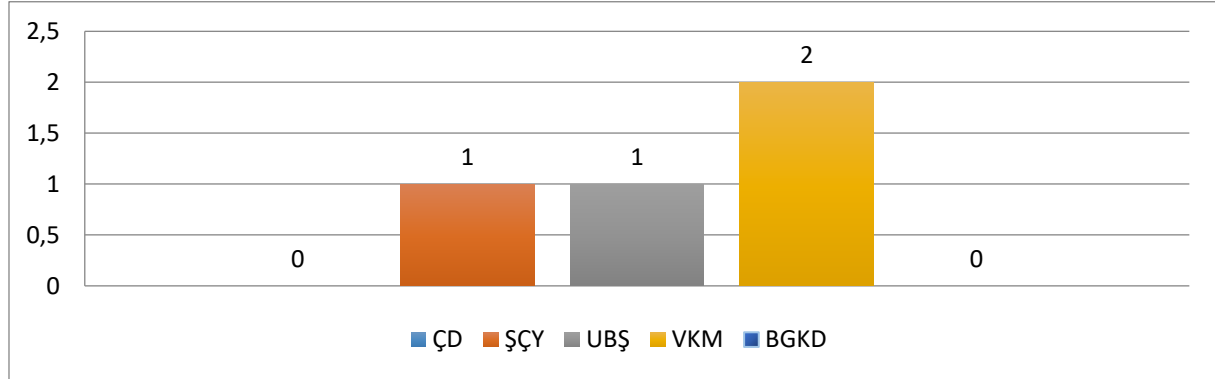

Grafik 3. İncelenen kitaplarda kullanılan kalıp söz sayıları

Grafik 3’te incelenen kitaplarda toplam 72 kalıp söz bulunduğu görülmektedir. Bu kalıp sözlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“seni seviyorum, sevgiyle öpüyorum, merhaba, geçmiş olsun, iyi uykular, aferin, sağol, özür dilerim, günaydın, hoş geldiniz, yolun açık olsun, aferin, Allah korudu, pes vallahi, yazık, günah, merhaba, hoş bulduk, günaydın, aferin, hayrola, hoşçakalın, seni seviyorum, hayırlı olsun, mutlu günlerde giyin, merhaba, hoş geldin”

3.4. Atasözlerine İlişkin Bulgular

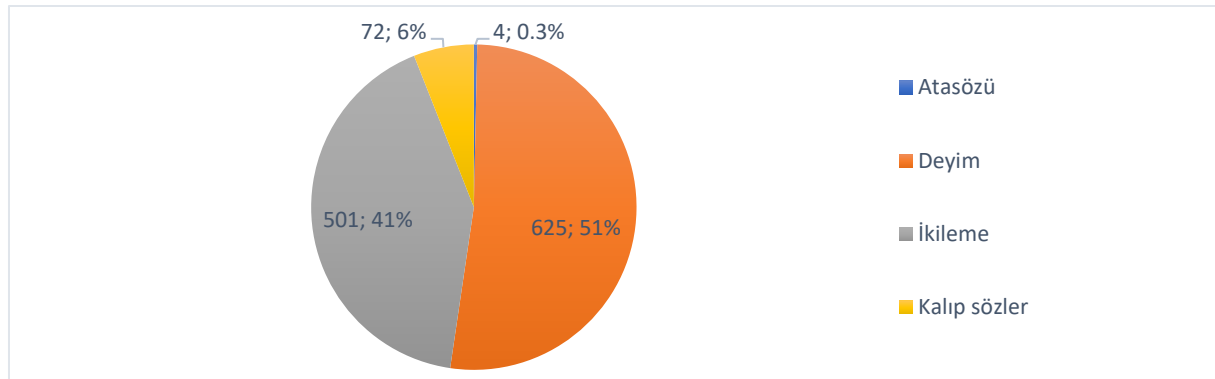
Grafik 4. İncelenen kitaplarda kullanılan atasözü sayıları

Grafik 4'te incelenen kitaplarda toplam 4 atasözü bulunduğu görülmektedir. Bu atasözleri aşağıda verilmiştir:

“Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli. Bugünün işini yarına bırakma. Akılsız başın cezasını ayaklar çeker. Evdeki hesap çarşıya uymaz.”

3.4. Genel Bulgular

Tüm kitaplarda yer alan söz varlığı unsurlarının dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Grafik 5. Kitaplarda tespit edilen söz varlığı unsurlarının genel dağılımı

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışma sonucuna göre, Sevim Ak'ın beş kitabının toplam 1202 kalıplaşmış söz varlığı unsurunu barındırdığı tespit edilmiştir. Buna göre incelenen kitapların dilimizin kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını başarılı bir şekilde yansıttığı sonucuna ulaşılabilir. Bununla birlikte incelenen eserlerde söz varlığı unsurlarından deyimlere ve ikilemelere daha çok yer verilirken atasözü ve kalıp sözlere daha az yer verildiği görülmüştür.

İncelenen kitaplarda kullanılan kalıplaşmış dil unsurlarından en fazla deyimlere rastlanmıştır. İncelenen beş kitapta toplam 625 (%51) deyim kullanılmıştır. Aksan (2002), deyimlerin toplumun diline yansıyan kültürel öğeler olduklarını ve anlatım gücünü artırıcı, kimi zaman hoş giden ve söyleyene zevk veren ve anımsanması kolay öğeler içerdiklerini belirtir. Deyimlerin bu denli çok kullanılması ile kültüre ait öğeler daha iyi öğrenilebilir ve kitapların hoş gidiçi yönleri çoğalabilir. Eserlerde kullanılan deyimlerin daha çok duyu organlarından hareketle verildiği, onlara hitap ettiği görülür. Bu durum çocuğun bilinen bir durumdan yani gerçek olandan akıl yürüterek mecazlı anlatıma geçiş yapmasına yardımcı olabilir. Deyimlerin genellikle iki sözcük master halinde kullanılmasına rağmen incelenen eserlerde üç kelimedenden oluşan ve cümle şeklinde olan deyimler de bulunmaktadır. Eserlerde az kullanılan ve çocukların sıkça karşılaşamayacağı bazı deyimler de tespit edilmiştir. Bu deyimler, çocuğun farklı kelimeleri bir bütün halinde değerlendirmesini ve kelime hazinesine aktarmasını sağlayabilir Bu duruma şunlar örnek olarak verilebilir: “Beynimin içi çift çarşısı gibi.” (Çilekli Dondurma), “İçinden çingar çıkarmadan bu sorundan da kurtuldum diye geçiren Su, günün şanslı kişiydi.” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar), “Su alı al moru mor kesildi, tek söz edemedi.” (Sıcak Çikolatalı Yolculuklar).

İncelenen eserlerde ikinci sırada 501 (%41) ile ikilemeler gelmektedir. Kitaplardaki ikilemelerde aynı kelime tekrarları, zıt anlamlı kelimelerle oluşturulanlar ve yakın anlamlı kelimelerle oluşan türler yer almaktadır. Bunun yanı sıra eserlerde *sık sık*, *kıs kıs*, *paldır küldür*, *ara sıra* gibi daha çok zaman ve hareket bildiren ikilemelerin diğer örneklerle göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Eserlerdeki bazı deyim olan grupların aynı zamanda ikileme olduğu da görülmüştür. Bu durum Türkçenin zenginliğini ve anlatım imkânlarının genişliğini bir kez daha gözler önüne getirir.

Kitaplarda kalıp sözlere 72 (%6) defa yer verildiği görülmüştür. Bu sözcük ve sözcük gruplarının kullanımı ile toplumun iletişimi, kültürü ve inanışları okuyucu ile buluşur. Kitaplarda bulunan kalıp sözlere bakıldığı zaman bunların dilimizin toplumsal-kültürel günlük ilişkilerini anlatan sözler olduğu görülmektedir. Buna karşın, incelenen kitaplarda alkışlar (hayır duası) ve kargışlara (ilenme veya beddua) rastlanmamıştır. Görüldüğü üzere incelenen eserlerde kalıp sözlere biraz daha az rastlandığı söylenebilir.

İncelenen kitaplarda 4 (%0.3) defa ile en az atasözlerine yer verildiği görülmektedir. Bunun sebebi atasözlerinde belli bir sav, düşünce doğrudan doğruya bireylere dolayısıyla da çocuklara aktarılması olabilir. Oysaki çocuk edebiyatında eserlerin öncelikle çocuğun duygu, düşünce dünyasını harekete geçirmesi ön plandadır. Bu da deyimler, ikilemeler, kalıp sözler ile çocuğun zihnindeki durağanlığı dağıtıp çocuğu farklı bakış açılarıyla esere yöneltmesiyle gerçekleşebilir.

Gökçe (2008), “*Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı*” adlı çalışmada on iki öykü kitabında 1334 deyim, 754 ikileme, 42 kalıp söz, 2 atasözü bulunduğunu tespit etmiştir. Baş (2012), “*Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme*” adlı çalışmada beş masal kitabında 96 atasözü, 4034 deyim, 1836 ikileme bulunduğunu tespit etmiştir. Oran (2015), “*Yalvaç Ural’ın Çocuk Kitaplarında Değerler Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı*” adlı çalışmada incelenen otuz hikâyede 525 deyim, 111 kalıp söz, 28 atasözü kullanıldığı tespit etmiştir. Yurt (2016), “*Aytül Akalın Gökyüzünde Balonlar Adlı Öykü Kitabının Söz Varlığı*” isimli çalışmada 256 deyim, 69 ikileme, 25 kalıp söz, 2 atasözü tespit etmiştir. Kuru (2017), “*Ayşe Yamaç’ın Çocuk Romanlarının Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmada, incelenen yedi çocuk romanında 1220 deyim, 355 kalıp söz, 24 atasözü bulunduğunu belirtmektedir. Söz konusu çalışmalar ortaya koyduğu sonuçlar açısından yapılan araştırma ile benzerlikler taşımaktadır.

Sever ve Karagül (2014), “*Oğuz Tansel’in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi*” adlı çalışmalarında Oğuz Tansel’in altı masal kitabında 399 ikileme, 112 deyim, 90 kalıp söz, 21 atasözü olmak üzere toplam 625 kalıplaşmış dil birimi kullanıldığını belirlemiştir. Buna göre Oğuz Tansel’in masal kitaplarının çocuklara Türkçenin anlatım olanaklarını iletmekte başarılı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışma, Sever ve Karagül’ün yaptığı çalışma ile tespit edilen atasözü sayısının düşüklüğü açısından benzerlik; en çok bulunan kalıplaşmış söz varlığı unsuru açısından ise farklılık göstermektedir.

Aytan (2016), “*Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri*” adlı çalışmada 106 çocuk kitabında 67 atasözü bulunduğunu belirtmektedir. Bu çalışma ise atasözlerinin kullanımının azlığı açısından yapılan çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Ayrıca, Aktaş (2016), “*Okuma Eğitimi Açısından Sevim Ak’ın Çocuk Öykülerinde Söz Varlığı*” adlı çalışmada Sevim Ak’ın “*Yıldızlar Nereye?*” ve “*Duvarlar Resim Olsa*” adlı öykü kitaplarının çocukların alıcı ve üretici söz varlığını zenginleştirebilecek bir nitelik taşıdığı sonucuna varmıştır.

Edebi nitelikli bir çocuk kitabı ilk olarak çocuğa duyarlılık kazandıran, dilin söz varlığını tanıtan bir araç konumundadır. Dilin söz varlığının ve anlatım gücünün, çocuk edebiyatının dilinde de yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma-yazma duyarlılığı taşıyan sanatçılara düşmektedir (Sever, 2008). İncelenen eserlerin bu sorumluluğu ve duyarlılığı taşıyıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir. Ayrıca incelenen eserlerde ağız özelliklerine yer verilmediği, standart Türkçenin kullanıldığı belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde* (1. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Aktaş, E. (2016). Okuma Eğitimi Açısından Sevim Ak'ın Çocuk Öykülerinde Söz Varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 539-562.
- Aytan, T. (2016). Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 425-445.
- Baş, B. (2012). Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor*, 24(94),125-134.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerin Türkçeye katkısı*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü* (1. Basım). Ankara: TDK Yayınevi.
- Kuru, H. (2017). Ayşe Yamaç'ın Çocuk Romanlarının Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 89-102.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oran, G. (2015). *Yalvaç Ural'ın çocuk kitaplarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı*. Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özbaşı, S. (2016). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sever, S. (2015). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. ve Karagül, S. (2014). Oğuz Tansel'in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi. *Folklor/Edebiyat*, (77), 173-188.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Basım). Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurt, S. U. (2016). Aytül Akalın Gökyüzünde Balonlar Adlı Öykü Kitabının Söz Varlığı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 425-444.

İncelenen Eserler:

- Ak, Sevim (2002). *Vanilya Kokulu Mektuplar*. Can Çocuk Yayınları, İstanbul.
- Ak, Sevim (2010). *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar*. Can Çocuk Yayınları, İstanbul.
- Ak, Sevim (2002). *Babamın Gözleri Kedi Gözleri*. Can Çocuk Yayınları, İstanbul.
- Ak, Sevim (2003). *Uçurtmam Bulut Şimdi*. Can Çocuk Yayınları, İstanbul.
- Ak, Sevim (2009). *Çilekli Dondurma*. Can Çocuk Yayınları, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Children enter into a process in which they try to express themselves from early childhood. Although this process involves mistakes until they reach the level where they can express themselves in the best way, it can become accurate, understandable and aesthetic over time. By prioritizing the level of perception and significance of the child in the development process, all the efforts aimed at addressing the emotion are also covered by children's literature. Children who are in the process of natural development have some emotional needs besides their basic needs (Oguzkan, 2013). Children's literature products are addressed to these emotional needs of Children. Children's literature products take on a responsibility that can lead children to higher quality texts and can provide them with a culture of reading. In addition, these products help to gain language awareness and sensitivity by reflecting on the expressive power of the Turkish language (Sever, 2017).

Proverbs, idioms, reduplications, mold words create formulaic vocabulary elements. These formulaic vocabulary elements are echoic words of culture and language. As a means, children's books are the first printed sources, expressing the vocabulary of the native language and exemplifying meaning structure, characteristics, expression power of language. Therefore, books on the subject should properly reflect the expression power of Turkish language to the child and include vocabulary elements (Sever, 2017).

The formulaic vocabulary elements that were discussed in the study are mentioned below:

Idiom: A formulaic vocabulary element that has a very different and interesting meaning from its literal meaning (TDK, 2005). According to Korkmaz (1992: 43), it is a phrase which has an attractive expression and has a different meaning from its real meaning. Within these definitions, it can be said that idioms are the most typical carriers of expressions, they have attractive narrative characteristics in the language, and the words often contain patterns in which they move away from their real meaning.

Proverb: It is defined as an informative word that has been said on the basis of long trials and observations and has cost to the public (TDK, 2005). According to Korkmaz (1992), it is a short, concise, stereotyped word that has an anonymous character, accepted from the ancestors, and which is the general rule that consists of the same worldview as the common ideas, attitudes and behaviors of the society through the trials it has been going through for centuries.

Reduplication: It is defined as using similar vocabulary units in order to add power to the content (TDK, 2005).

Mold Word: It is a tool to reach the culture of society just like proverbs and idioms. Because, mold words shed light on the culture of the society and shows their traditions, beliefs and social relationships.

2. Method

This study is a document analysis study linked to the qualitative research method. Document analysis covers the analysis of written materials that contain information about both printed and web-based information and documents in a systematic manner, investigation of the case or cases that are intended to be investigated (Bowen, 2009; Yildirim and Simsek, 2011). Descriptive analysis method was used to analyze the data. The data that is examined in the descriptive analysis is summarized and interpreted according to the predefined categories. The main purpose of this analysis is to directly transfer and identify the existing situation, transfer the data in a regular and interpreted manner (Yildirim and Simsek, 2011).

3. Findings, Discussion and Results

According to the results of the study, it was determined that the five books of Sevim AK contain a total of 1202 formulaic vocabulary elements. Accordingly, it can be concluded that the books examined successfully reflect the elements of our language's formulaic vocabulary. In addition, it has been seen that in the works examined, idioms and reduplications are given a lot of space, while proverbs, and mold words are minimal.

Among the formulaic language elements used in the studied books, idioms are the most mentioned. It is determined that totally 625 (51 %) idioms are used in the studied books. Aksan (2002) states that idioms are cultural elements in the language of society and they are expressive, sometimes pleasing and include elements easy to remember. By using idioms that much, cultural elements can be learned better and pleasing aspects of books may increase.

Reduplications are the second one with 501 repetitions (41 %) in the works studied. Types of reduplications, in the books, are repetitions of same words, repetitions of the initial phoneme (semi-reduplication), created by antonymous words and created by near-synonymous words.

In the books, mold words are mentioned 72 times (6 %). By using this word or group of words, communication, culture, and beliefs of the society meet the reader. When we look at the mold words in the books, it is seen that they are the words expressing the social-cultural daily relations. Nevertheless, in the books studied, applauses and imprecations are not encountered.

Proverbs are the least mentioned with 4 (0.3 %) times in the boks that studied. The reason may be that, in proverbs, a certain argument or idea is directly transferred to individuals accordingly to children.

Gokce (2008) found 1334 idioms, 754 reduplications, 42 mold words, 2 proverbs in Gulden Dayioglu's twelve child books. Bas (2012) found 4034 idioms, 1836 reduplications, 96 proverbs in five Turkish fairy tales. Oran (2015) found 525 idioms, 111 mold words, 28 proverbs in Yalvac Ural's thirty child stories. Yurt (2016) found 256 idioms, 25 mold words, 2 proverbs in Aytul Akal's book named "*Gökyüzünde Balonlar*". Kuru (2017) found 1220 idioms, 355 mold words, 24 proverbs in Ayse Yamac's seven children's novels. These studies have similarities in terms of order of magnitude with the results of the research.

A literary child book is firstly a tool sensitizing children and introducing the vocabulary of the language. The basic responsibility for the existence of expression power and vocabulary of the language in children's literature falls firstly on artists carrying create-write sensitivity for children (Sever, 2008). It is thought that the works examined have that responsibility and sensitivity. Also, it is identified that in the works examined, dialect features are not mentioned and standard Turkish is used.